

VU Research Portal

Boekbespreking van Opzet en toerekening bij Medeplegen [Bespreking van: A Postma (2014) Opzet en toerekening bij medeplegen]

Rozemond, N.

published in

Rechtsgeleerd magazijn Themis

2015

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Rozemond, N. (2015). Boekbespreking van Opzet en toerekening bij Medeplegen [Bespreking van: A Postma (2014) Opzet en toerekening bij medeplegen]. *Rechtsgeleerd magazijn Themis*, 2015 (2), 80-83.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

23. Deze term moet worden onderscheiden van de term ‘particuliere aanbestede’ zoals gedefinieerd door Van Heeswijk. Hier wordt namelijk bedoeld op entiteiten die onder de definitie van ‘aanbestedende dienst’ uit de Aanbestedingsrichtlijnen vallen, maar niet tot de ‘staat’ behoren en daarmee binnen het EU-recht als ‘particulieren’ worden betiteld.
24. Paragraaf 4.3 van hoofdstuk 2, p. 59.
25. www.plasbossinade.nl/expertise/nieuws/arthur-van-heeswijk-verdedigt-proefschrift-over-rechtsbeschermin.
26. **Mr. M. (Melissa) Hengevelt is als onderzoeker en docent verbonden aan de Radboud Universiteit Nijmegen.**

Anne Postma, Opzet en toerekening bij medeplegen. Een rechtsvergelijkend onderzoek

Diss. Groningen, promotor prof. mr. dr. F. Vellinga-Schootstra, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2014, 356 p., ISBN 9789462400832.

In zijn proefschrift verdedigt Anne Postma een model van medeplegen dat uit drie componenten bestaat: samenwerking, causaliteit en schuldverband. Een persoon is medepleger van de gedraging van een ander wanneer hij bewust en nauw met die ander samenwerkt. Wanneer de gedraging van de ander onder de samenwerking valt, bijvoorbeeld doordat de gedraging de uitvoering is van een gezamenlijk plan, staat het medeplegen vast. Het aannemen van het medeplegen wordt problematisch wanneer de gedraging van de ander niet zonder meer onder het gezamenlijke plan te brengen is. In de rechtspraak en de literatuur wordt dit probleem opgelost door een ruime uitleg van het voorwaardelijk opzet, waarbij expliciet of impliciet toerekeningsconstructies worden gebruikt. Een persoon is medepleger van de ongeplande gedraging van de ander wanneer hij welbewust de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat die ander een bepaalde gedraging zou verrichten. Deze constructie wordt blijkens de rechtspraak ruim toegepast, waardoor de subjectieve kant van het medeplegen een toerekeningskarakter krijgt. Het voorstel van Postma is om deze toerekening niet te laten verlopen via het subjectieve bestanddeel (in de meeste gevallen opzet), maar via de causaliteit. Er dient te worden vastgesteld dat de gedraging van een ander het gevolg is van de samenwerking tussen de betrokken personen. Postma beschouwt de voorzienbaarheid van de gedraging als het centrale criterium om causaliteit bij medeplegen nader in te vullen.

Als het causale verband vaststaat, moet vervolgens het schuldverband van de medepleger ten aanzien van de gedraging van de ander worden bepaald. Het is volgens het model van Postma niet vereist dat de medepleger dezelfde schuldvorm heeft als de persoon die de gedraging uitvoert. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat de uitvoerder opzet heeft op de dood van het slachtoffer, terwijl het opzet van de medepleger beperkt is tot mishandeling. Het is volgens dit model ook niet vereist dat de schuldvorm van de medepleger betrekking heeft op de feitelijke gedraging van de ander. Voldoende is dat de schuldvorm van de medepleger betrekking heeft op de gedraging zoals deze in de wettelijke delictomschrijving is omschreven (bijvoorbeeld mishandeling, levensberoving of geweldpleging). Hoe deze gedraging door een ander feitelijk wordt uitgevoerd, is niet relevant voor het vaststellen van de schuldvorm. Wel is vereist dat de feitelijke uitvoering, bijvoorbeeld het doodschieten of doodsteken van een slachtoffer, het gevolg is van de samenwerking. Met dit model van medeplegen wil Postma de schuldvorm (en dan vooral het voorwaardelijk opzet) ontlasten: toerekeningsconstructies kunnen via de causaliteit worden toegepast en de schuldvorm kan vervolgens worden bepaald aan de hand van de wettelijke delictomschrijving en de bestanddelen waarop de schuldvorm betrekking heeft. Bij overtredingen zonder schuldvorm is volgens Postma geen opzet of schuld ten aanzien van de gedraging van de ander vereist, maar wel ten aanzien van de sa-

menwerking die bewust en nauw moet zijn. Bij overtredingen is in de visie van Postma slechts causaal verband vereist tussen de samenwerking en de gedraging van de ander. Met betrekking tot de samenwerking gaat Postma uit van een gelijkwaardige positie tussen de medeplegers. Zo ontstaat een model van medeplegen dat vereisten stelt aan de samenwerking (gelijkwaardigheid), causaliteit (voorzienbaarheid) en schuldverband (delictomschrijving).

Ik denk dat het model van Postma verhelderend kan werken ten opzichte van de rechtsvragen waarmee de praktijk wordt geconfronteerd. De eerste stap in het model bestaat uit de vaststelling dat twee of meer personen bewust en nauw met elkaar samenwerken. Die eerste stap wordt in de praktijk in bepaalde gevallen te snel gezet: aanwezigheid van de verdachte bij de uitvoering van een strafbare gedraging door een ander wordt als medeplegen aangeduid wanneer de verdachte weet wat de ander gaat doen, zich daarvan niet distantieert en de gedraging van de ander goedkeurt, ermee instemt of ‘het wel een kick vindt’ (zie bijvoorbeeld ECLI:NL:HR:2009:BK3356: de verdachte is aanwezig bij het afsteken van vlinderbommen waardoor een NS-automaat en een dakgoot worden vernield, de Hoge Raad caseerde de veroordeling voor het medeplegen van de vernieling). Het probleem bij dergelijke veroordelingen door lagere rechters is dat deze rechters niet aangeven waarom hier kan worden gesproken van een vorm van samenwerking. Onlangs heeft

de Hoge Raad in een voorafgaande beschouwing met verwijzing naar de *Vlinderbom*-zaak benadrukt dat op de rechter de taak rust om medeplegen nauwkeurig te motiveren (ECLI:NL:HR:2014:3474, zie ook ECLI:NL:HR:2014:3637). 'Bij de vorming van zijn oordeel dat sprake is van de voor medeplegen vereiste nauwe en bewuste samenwerking, kan de rechter rekening houden met onder meer de intensiteit van de samenwerking, de onderlinge taakverdeling, de rol in de voorbereiding, de uitvoering of de afhandeling van het delict en het belang van de rol van de verdachte, diens aanwezigheid op belangrijke momenten en het zich niet terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip. Daarbij verdient overigens opmerking dat aan het zich niet distantiëren op zichzelf geen grote betekenis toekomt. Het gaat er immers om dat de verdachte een wezenlijke bijdrage moet hebben geleverd aan het delict', aldus de Hoge Raad, die vervolgens overweegt dat de bijdrage van de betrokkene 'voldoende gewicht' moet hebben om als een vorm van medeplegen te kunnen worden aangemerkt.

Opmerkelijk is dat de Hoge Raad wel indicaties geeft voor het bepalen van samenwerking, maar geen definitie of omschrijving formuleert van dat begrip. Elke vorm van samenwerking is intentioneel van aard, dat wil zeggen: gericht op iets anders, aldus Postma (p. 69) en dat zou een aanknopingspunt kunnen zijn voor de uitwerking van een definitie. Samenwerking zou kunnen worden gedefinieerd als het ondernemen van activiteiten door verschillende personen waarbij die activiteiten bewust zijn gericht op het verwezenlijken van een gemeenschappelijk doel. Het gemeenschappelijke doel van bijvoorbeeld bankovervallers is het buitmaken van een hoeveelheid geld om daarover te kunnen beschikken. De verschillende activiteiten bij de voorbereiding en de uitvoering van een bankoverval zijn op dat doel gericht en de uitvoerders van de verschillende activiteiten kunnen als medeplegers van elkaars gedragingen worden aangemerkt wanneer zij op min of meer gelijkwaardige wijze ernaar streven om het gemeenschappelijke doel te verwezenlijken (deze omschrijving is ontleend aan de door

Postma besproken *Joint Criminal Enterprise* uit het Engelse strafrecht waarin het gemeenschappelijke doel (*common purpose*) centraal staat (p. 209 e.v., vgl. p. 68 e.v. over het gezamenlijke plan als centraal aanknopingspunt voor medeplegen)).

Het is wellicht raadzaam om met het intentionele karakter van de samenwerking te beginnen wanneer een rechter onderzoekt of een verdachte voor het medeplegen van een gedraging van een ander kan worden vervolgd: welk gemeenschappelijk doel streven de verdachten met hun activiteiten na, welke bijdrage levert de verdachte aan de verwezenlijking van dat doel en in hoeverre is de rol van de verschillende verdachten (min of meer) gelijkwaardig te noemen of van voldoende gewicht om als medeplegen te kunnen worden aangemerkt? Wanneer de strafrechters in de *Vlinderbom*-zaak met de beantwoording van die vragen waren begonnen, dan waren zij waarschijnlijk niet tot een veroordeling wegens medeplegen van vernieling gekomen. De verdachte in die zaak was weliswaar aanwezig bij verschillende vernielingen, maar er was geen bewijs dat de vernielingen een gemeenschappelijk doel van de verdachte en de pleger van de vernielingen vormden en ook kon niet worden bewezen dat de verdachte een bijdrage aan de verwezenlijking van het doel had geleverd die van voldoende gewicht was in vergelijking met de gedragingen van de pleger. Met andere woorden: het criterium van de 'bewuste en nauwe samenwerking' kan een zelfstandige betekenis worden toegekend die nader kan worden uitgewerkt in een definitie of omschrijving en het criterium kan volgens die nader uitgewerkte betekenis worden toegepast op de feiten uit de zaak waarover wordt geoordeeld. Wanneer is vastgesteld dat de verdachten met hun gedragingen bewust een gemeenschappelijk doel nastreven en ieder daaraan een bijdrage levert van voldoende gewicht, kunnen deze gedragingen over en weer aan de verschillende betrokkenen worden toegerekend. Het toerekenen van gedragingen wordt problematisch wanneer de gedragingen niet zonder meer in het nastreven van een gemeenschappelijk doel besloten liggen. De vader die zijn minderjarige zoon met een pistool een school

instuurt om de minnaar van zijn dochter dood te schieten, streeft er niet naar dat ook omstanders worden geraakt. Dat de zoon bij zijn poging om de minnaar te doden ook anderen raakt, ligt niet in het plan besloten in de zin dat daarmee een doel van het plan wordt verwezenlijkt. Het is daarom ook niet zonder meer vanzelfsprekend dat de vader met zijn zoon *samenwerkt* (als doelgerichte activiteit) bij het schieten op de omstanders: de vader werkt met zijn zoon samen om de minnaar van zijn dochter van het leven te beroven en de pogingen tot doodslag op omstanders zijn van die samenwerking een gevolg. In de rechtspraak wordt dit probleem opgelost door aan te nemen dat de vader voorwaardelijk opzet heeft op de pogingen tot doodslag die zijn zoon pleegt op de omstanders die door verdwaalde kogels worden geraakt (ECLI:NL:HR:2002:AE6118). In deze redenering ligt volgens het model van Postma een verzwegen tussenstap verborgen: de pogingen tot doodslag zijn een gevolg van de samenwerking tussen de vader en de zoon om de minnaar dood te schieten. Er is hier sprake van gezamenlijke gevaarstelling ten opzichte van de omstanders en dat is volgens Postma een belangrijke component van het medeplegen als strafrechtelijke aansprakelijkheidsgrond (p. 302). Deze opvatting heeft tot gevolg dat een causaal verband moet worden vastgesteld tussen de samenwerking en de feitelijke gedraging waarvoor de medepleger aansprakelijk wordt gesteld. Volgens Postma kan het gangbare causaliteitscriterium van de redelijke toerekening nader worden ingevuld door de voorzienbaarheid van een bepaald gevolg (p. 306). Wanneer is te voorzien dat de samenwerking tot gevolg heeft dat een van de samenwerkers een bepaalde gedraging verricht, dan is het redelijk om deze gedraging aan de overige samenwerkers toe te rekenen, zoals in het geval van de vader die zijn ongeoeffende zoon met een pistool een school instuurt. Daarmee is het causale verband tussen de samenwerking en de gedraging gegeven. Deze constructie heeft het voordeel dat niet nodig is om te stellen dat de vader samenwerkt bij de pogingen van de zoon om de omstanders van het leven te beroven. Die pogingen lig-

gen niet in het gemeenschappelijk plan als nastrevenswaardig doel besloten, maar zij worden wel door dit plan veroorzaakt in de zin dat ze een voorzienbaar gevolg van het plan zijn. Ik denk dat het model van Postma op dit punt verduidelijking verschaft. Causaliteit is een beter begrip om de verhouding van de medepleger tot deze gedragingen te bepalen dan intentionaliteit. De medegepleegde gedragingen moeten daarbij wel het gevolg zijn van de samenwerking, zodat de intentionaliteit en de causaliteit in dit model op een bepaalde manier met elkaar samenhangen.

Vervolgens moet worden vastgesteld wat de schuldvorm van de medepleger is ten aanzien van de gedragingen die het gevolg zijn van de samenwerking. In het voorbeeld van de vader die zijn zoon met een pistool op de minnaar van zijn dochter afstuurt, ligt het voor de hand om van voorwaardelijk opzet uit te gaan met betrekking tot de pogingen tot doodslag op omstanders. Het is in het model van Postma echter niet vereist dat de medepleger opzet heeft op de feitelijke gedragingen van de uitvoerder. Voldoende is dat de medepleger (voorwaardelijk) opzet heeft op de gedraging zoals deze in de delictomschrijving wordt bepaald (het doden van een ander). Hoe die delictshandeling feitelijk wordt uitgevoerd, is daarbij niet relevant, mits de feitelijke uitvoering een voorzienbaar gevolg is van de samenwerking (p. 315). Ook is het mogelijk dat het opzet van de uitvoerder en de medepleger wezenlijk uiteenlopen, bijvoorbeeld wanneer de medepleger slechts opzet heeft op een mishandeling, terwijl de uitvoerder het slachtoffer opzettelijk van het leven berooft (p. 317).

Postma onderbouwt zijn model met inzichten uit het Nederlandse, Duitse en Engelse strafrecht inzake medeplegen, *Mittäterschaft* en *Joint Criminal Enterprise*. Hij past zijn model toe op diverse problemen in verband met het medeplegen en hij analyseert gevallen uit de Nederlandse, Duitse en Engelse rechtspraak om zijn model te illustreren. Zijn analyses en uitwerkingen laten de complexiteit zien van de verschillende problemen waarmee rechters kunnen worden geconfronteerd bij

de toepassing van het ogenschijnlijk eenvoudige begrip ‘medeplegen’. Dat levert een rijk boek op met een veelheid aan informatie die in het korte bestek van deze recensie niet uitgebreid kan worden besproken. De belangrijkste verdienste van Postma’s model (bovenop de veelheid aan inzichten en analyses) lijkt mij te zijn dat hij de causaliteit als verborgen element van het medeplegen blootlegt en daarmee aannemelijk maakt dat medeplegen meer omvat dan het intentionele samenwerken van meerdere personen bij bepaalde gedragingen. Medeplegen kan ook worden opgevat als het gezamenlijke veroorzaken van gevaar en in die zin is het medeplegen een ruimer begrip dan de bewuste en nauwe samenwerking die de kern vormt van het heersende model in de rechtspraak en de literatuur.

De zaak van de Nijmeegse scooter laat dit goed zien: het Hof Arnhem sprak de verdachten in deze zaak vrij van het medeplegen van doodslag, dood door schuld en het veroorzaken van gevaar op de weg tijdens een vlucht op een scooter na betrapping door de politie bij de voorbereiding van een overval. De Hoge Raad caseerde deze vrijspraken, waarbij de Hoge Raad ervan uitging dat het relevante criterium in deze zaak is of de vlucht ‘als een zó waarschijnlijke mogelijkheid besloten lag’ in de samenwerking bij de voorbereiding van de overval dat hier sprake was van het medeplegen van de strafbare feiten tijdens de vlucht (ECLI:NL:HR:2013:1964 en ECLI:NL:HR:2013:1966). Aan de hand van het model van Postma kan hierin een causaliteitsredenering worden gelezen: de vlucht is een voorzienbaar gevolg van de samenwerking bij de voorbereiding en daarom zijn de gedragingen die tijdens de vlucht zijn begaan redelijkerwijs toe te rekenen aan de medeplegers van de voorbereiding.

Daarmee is nog niet vastgesteld in hoeverre de medeplegers aansprakelijk zijn voor het dodelijke ongeluk tijdens de vlucht, want daarvoor moet het schuldverband tussen de betrokkenen en de gedragingen worden vastgesteld. Dat is in deze zaak niet eenvoudig, ervan uitgaande dat niet kan worden vastgesteld wie van de betrokkenen de bestuurder was van de scooter waarmee de do-

delijke aanrijding van een voetganger bij de vlucht werd gepleegd. Het model van Postma schrijft niet voor dat het opzet of de schuld van de medeplegers betrekking heeft op de feitelijke gedragingen van de bestuurder in dit specifieke geval, maar op het veroorzaken van de dood van een ander in de zin van de relevante delictomschrijvingen (art. 287 Sr, art. 6 WVV). Ten aanzien van het veroorzaken van gevaar in het verkeer (art. 5 WVV) is volgens Postma geen opzet of schuld ten aanzien van dat gevaar vereist en volstaat causaal verband met de samenwerking in de vorm van voorzienbaarheid van dat gevaar. Zijn model lijkt daardoor een ruime aansprakelijkheid op te leveren voor medeplegers.

In hoeverre levert het model van Postma een verruiming op van het begrip ‘medeplegen’ zoals dat in de rechtspraak en de literatuur is ontwikkeld? Die verruiming zou kunnen worden gevonden in de causaliteitscomponent, maar de Hoge Raad lijkt in de Nijmeegse scooterzaak die component al te hebben erkend als relevante factor. Hoe ruim het medeplegen in dergelijke zaken moet worden opgevat, is afhankelijk van de invulling van de causaliteit en het schuldverband. De Hoge Raad kiest in de Nijmeegse scooterzaak voor een waarschijnlijkheidscriterium en dat roept de vraag op in hoeverre dit criterium verschilt van het voorzienbaarheids criterium uit Postma’s model en ook hoe deze criteria zich verhouden tot het causaliteitscriterium van de redelijke toerekening. Postma duidt het voorzienbaarheids criterium aan als een objectief criterium: het gaat niet om wat de verdachte heeft voorzien, maar om wat redelijkerwijs was te voorzien. Bij de toepassing ervan lijkt hij het criterium echter te subjectiveren. Wanneer twee personen met elkaar afspreken om een ander te beroven door zijn tas met geld ‘weg te grissen’, ligt in dit plan geweldgebruik besloten. Wanneer een van de betrokkenen een pistool bij zich blijkt te hebben zonder dat de ander dat wist en hij dat pistool gebruikt om een derde dood te schieten, is volgens Postma niet aan het voorzienbaarheidsvereiste voldaan (p. 308). De medepleger wist niet dat zijn mededader een pistool bij zich had en daarom is hier

sprake van eigenmachtig optreden van de mededader dat niet aan de medepleger kan worden toegerekend als gevolg van de samenwerking. In dit geval zou echter ook kunnen worden betoogd dat de gezamenlijke gevaarstelling eruit bestaat dat de daders een roofoverval voorbereiden en uitvoeren met het risico dat een van de daders een wapen meeneemt. Zo creëren beide daders welbewust een gevaarlijke situatie waaruit het dodelijke geweld voortvloeit. Wanneer causaliteit ruimer wordt opgevat dan voorzienbaarheid, dan kan het geweldgebruik in de vorm van de pistoolschoten wel aan de onwettende medepleger worden toegerekend. Ook paniecreacties van mededaders of onafgesproken geweldgebruik door die daders kan onder het causaliteitscriterium van de redelijke toerekening worden gebracht (net zoals paniecreacties of eigenmachtige handelingen van het slachtoffer als reactie op geweld van de daders). Het gedrag van de schutter kan worden verklaard vanuit het gegeven dat hij zich met zijn mededader welbewust in een gevaarlijke situatie heeft begeven en hij zich heeft bewapend om bij complicaties in die gevaarlijke situatie (verzet van het slachtoffer of van derden die willen ingrijpen) het gezamenlijke plan toch te kunnen verwezenlijken zonder zelf te worden aangehouden. Dat de ander hiervan niet op de hoogte was, neemt niet weg dat er een causaal verband kan worden aangenomen tussen het riskante plan van de overval, de bewapening door de mededader en het gebruik van een wapen om het plan te voltooien. Het zou als een ervaringsgegeven kunnen worden beschouwd dat overvallers wapens meenemen, ook al spreken ze daarover niets af met hun mededaders.

In het door Postma bekritiseerde arrest (ECLI:NL:HR:2008:BG2139)

werd inderdaad geoordeeld dat de verdachte in een dergelijk geval medepleger was van het feitelijk uitgeoefende geweld en het dodelijke gevolg daarvan (zie hierover punt 7 van de conclusie van A-G Vellinga: ECLI:NL:PHR:2008:BG2139).

Wanneer de aansprakelijkheid van de medepleger zou worden beperkt tot het weggrissen van de tas, zou dat gerechtvaardigd kunnen worden geacht op grond van de beperkende werking van het opzetbegrip: de medepleger had geen opzet ten aanzien van het feitelijke geweldgebruik door de mededader (het schieten), omdat hij niet wist dat die mededader een pistool bij zich had en hij in het gegeven geval ook niet de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat zijn mededader een pistool zou meenemen en gebruiken. Postma lijkt met zijn opvattingen over het vereiste schuldverband een dergelijke beperking via het opzetbegrip juist uit te sluiten: voldoende is opzet op geweld in de abstracte zin van de delictomschrijving. Daaruit zou kunnen worden afgeleid dat de door Postma verdedigde opvatting over medeplegen als gezamenlijke gevaarstelling met een abstract schuldverband tot een ruimere aansprakelijkheid leidt dan hij zelf meent. Dat is een gevolg van het feit dat causaliteit ruimer kan worden opgevat dan voorzienbaarheid: de *risicosfeer* van een criminele samenwerking (p. 86-88 en 227-230) is ruimer dan de subjectieve voorzienbaarheid van bepaalde gevolgen. 'Dat hadden we niet afgesproken' of 'ik wist niet dat hij een vuurwapen bij zich had' is dan geen geldig excuus wanneer de medepleger riskante afspraken heeft gemaakt om overvallen of inbraken te begaan met gewelddadige gevolgen die de medepleger in abstracte zin bewust heeft aanvaard.

Hoe het causale verband tussen de samenwerking en de daaruit voort-

vloeiende gevolgen precies moet worden beoordeeld (voorzienbaarheid, waarschijnlijkheid, redelijkheid) moet nog worden uitgewerkt in de rechtspraak, met de Nijmeegse scooterzaak als belangrijke testcase. Postma geeft aan dat zijn model mede is bedoeld als aanzet om de redelijke toerekening bij medeplegen nader uit te werken (p. 306). Hij heeft laten zien dat de causaliteit een centrale factor is waarmee medeplegen als aansprakelijkheidsvorm beter kan worden begrepen. Het is mogelijk dat het causaliteitsbegrip wordt beperkt op grond van een waarschijnlijkheidsredenering of een voorzienbaarheidsredenering. Het is echter ook niet uitgesloten dat de Hoge Raad de beperking van het medeplegen vooral zoekt in het begrip samenwerken (ECLI:NL:HR:2014:3474), terwijl de causaliteit juist een factor is die tot verruiming van het medeplegen kan leiden, zoals uit de Nijmeegse scooter-zaak zou kunnen blijken zodra die zaak is afgedaan. Wanneer de samenwerking (in een beperkt uitgelegde betekenis van intentionele activiteit) met een crimineel doel vaststaat, is daarmee de causaliteit van het daaruit voortvloeiende geweld al snel gegeven. Het schuldverband bepaalt vervolgens in hoeverre de medepleger voor dat geweld aansprakelijk kan worden gesteld, maar ook dat schuldverband is snel gegeven wanneer vaststaat dat de gedraging onderdeel van de samenwerking is of een voorzienbaar of waarschijnlijk gevolg daarvan dat welbewust op de koop toe is genomen door de medeplegers.

*N. Rozemond*¹

Amsterdam, januari 2015

1. Mr. dr. N. Rozemond is universitair hoofddocent strafrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam.